

Bereményi Géza

Utolsó tanév a Cukor utcában

A tanév második felében Cézé tovább bizalmaskodott velem. Dicsekedett, részletezte, hogy miket csinálnak ők Szukics Magdával, milyen messzire jutottak el. Nem csak tanórákon sugdosott hátulról a padjából, szünetekben is odajött hozzám, és az már kínos volt, mert mások is hallották. Hogy neki miként kell vigyáznia, nehogy teherbe essen a csaj, meg hasonlók. Mondtam neki, értse meg, én nem vagyok illetékes Szukicsnak az ügyeiben, mi nem is beszélünk egymással, hiába akarnak ők engem beavatni a zavaros dolgaikba. Erre Cézé egyenesen azzal jött, hogy én féltékeny vagyok, mire én, hogy azt Szukics csak szeretné, de hiába akarja. Mert értsék meg, én nem akarok ráfaragni az ilyenekre. És jobb lenne, ha ő, Cézé is befogná a száját, mert már mindenki tud a kettőjük dolgáról, hogy ők járnak a Szukiccsal, meg miket is csinálnak. Nem kéne itt vagánykodni.

Figyelmeztetésből mondtam ezt neki, mert az előző irodalomórán bebizonyosodott, hogy talán egyedül Szabó tanár úr nem értesült az elhíresült Szukics–Cézé-viszonyról, máskülönben az osztályból mindenki. Ez úgy derült ki, hogy felelteteskor Cézé – mint afféle deltás evezős – meg se tudott mukkanni, csak vigyorgott a fehér fogaival. Forgatta a fejét, Szabó meg dührohamot kapott. És racsolva kiabált, hogy téged József Attila helyett csak az érdekel, hogy, mint egy playboy, beülhess a nagy marha sportoló urakkal, mint egy majom, abba a wurlitzeres presszóba, a Magdába... És itt el is akadt Szabó, mert a Magda névre az egész osztály felröhögött, ugyanis egyszerre mindenki Szukics Magdára értette. Csak Szabó nem. Ő nézett, hogy mi van. És kérdezte is, hogy min röhög most a társaság, akkor meg hallgatott mindenki. De hiába, mert a bűnös párnák Rajnák igazgatóhelyettes irodájába kellett mennie nemsokára, az egyik tanítási nap végén kihallgatásra. Úgy hallottam, ott Szukics felháborodott, mi köze őhozzá Rajnának; és az anyja is bejött Szukicsnak, hogy elküldje Rajnákot a francba. Mindezért úgynevezett tizedfokú fegyelmi büntetéssel távolították el Szukics Magdát, ami azt jelentette, hogy sehol sem tanulhatott többé Magyarországon. Cézét meg enyhébb büntetéssel sújtották. Mivel ő hallgatott, átiratkozhatott máshova Pesten.

Mindez titokban történt, ők némán elmentek, csak pletyka maradt utánuk, illetve Cézéről semmi további. Csak Szukics Magdáról hallottam jóval később, hogy a szülei Kelet-Berlinbe írták be, és ott is érettségizett, majd elvégezte az egyetemet Kelet-Németországban.

Ismét eltelt valamennyi idő, amikor már jócskán felnőtt koromban egy kiegészítő legenda jutott el hozzám, ami számomra pontot tett a dolgok végére. Ha nem, én még ma is várom az újabb híreket Magdáról, mivel furcsamód azonosulási kényszert érzek mindazon férfiakkal – kényszert, mivel nem tehetek ellene –, akikkel ő kapcsolatba lépett. Ha már én gyáva voltam Szukicshoz.

Aztán azt hallottam még, hogy Kelet-Berlinben viszonyt kezdett egy ellenzéki költővel, aki aztán öngyilkos lett, méghozzá kötél általi akasztással. Természetesen Kelet-Németországban ugyanolyan hírzárlat által is övezve, mint a Rajnák igazgatóhelyettes irodájában történt kihallgatások, meg a tizedfokú kirúgás. Nahát, én erre azt mondtam az informátoromnak, hogy tudomásom szerint a Stasinak, a kelet-német titkosszolgálatnak az egyik bevett módszere volt a kötél általi öngyilkosságnak álcázott kivégzés az ellenzék tagjai számára. Még jó, hogy én ezt elkerültem, mert gyáva voltam.

Kulcs zörgött a zárban, Apuka kiabált be az előszobából:

– Géza! Gyere ki a konyhába, beszélni akarok veled!

Azt, hogy „megverlek” nem tette a végére, mint régen. Tehát csakis megvető szavakra kell számítanom. Kinyitottam a szalon ajtaját, aztán becsuktam a hátam mögött. Onnan két lépés a konyhaajtó, bemegyek, ránézek Apukára, az arcom semmilyen, egyetlen szót se fogok szólani, történjék bármi.

Háttal áll nekem. Valamin tűnődik, talán azon, mekkora súllyal kezdjen belé. Várakozunk. Orvosi táskája a bal kezéből lóg alá, majd később teszi le, annyira sürgős a mondanivalója. Nekem még csak röhögnöm sem kell. Olyan távol vagyok – éreznie kell –, hogy nincs az a módszer, amivel bele tudna kényszeríteni az ő jelenlétébe. A helyében megőrülnék önmagamtól, hogy hiába minden hatásszünet. Várunk, minden az övé, csak én nem.

Háttal nekem átlaghangon kezdi.

– Már másodszor telefonál nekem a fizikatanárod – vádol, tagolja a szavakat.

– A rendelőbe. Mit szólsz hozzá? A rendelőbe. Nekem.

Felém fordul, néz.

Fizikából erős közepesre állok, pedig megérdemelném a jót is, de mindig alulosztályoz engem az a tanár. Most meg telefonál is? Szövetkezni akar Apukával ellenem egy közös utálatban? Eddig csak Kislakiról, az osztályfőnökömről feltételeztem ezt, de mi lesz most, hogyha hármásban jönnek nekem? Már csak a Fizikatanár hiányzott Apuka meg Kislaki mellé.

– A tanár úr szerint te bukásra állsz fizikából. Sehogy se tudsz megbirkózni az ő tantárgyával. Amilyen fafejű te vagy, Géza. Mit mondasz erre? Azt hallom, neked sürgős segítségre lenne szükséged. Azt állítja az a tanár. Igaza van?

Erre se mondok semmit. A szerep végre otthonos nekem. Csak állnom kell bambán. Valamit akar csinálni velem két vagy három jellemszilárd férfi. Mi lenne az? Én kivárom, nehogy megdühödjenek. Nyugodtan, miként egy állatszeliidítő.

– Jó – mondja ő, közben közelebb lép, de csak egyet felém. – Te megkukultál, ő meg nem tud mit kezdeni veled. Akkor neked tényleg korrepetálásra van szükséged, Géza.

Így kurrog az én selymes ragadozóm. Úgy tesz, mintha ő találta volna ki ezt a megoldást, pedig azt nyilván a Fizikatanár javasolta neki, aki pénzt akar. Már megint a nagyapámnak lesz igaza. A zűrös ketrecben, amiben élünk, mindig a pénz a megfejtés. „Csak figyeld a pénz útját, máris átlátsz a helyzeten, hogy mi van.” Most akkor a Fizikatanár kíván különórát adni nekem, vagyis pénzt Apukától, a hirtelen meggazdagodott orvostól, a friss Kádár-korszak haszonélvezőjétől, vagy kicsoda? „Hiába

jöttek vissza az oroszok, attól még mindig mocorog a lóvé” – mondotta Sándor a fülem hallatára Bretkának, az egyik kuncsaftjának. Jó, mocorog, de hova tart? Ki lesz az én korrepetítorom fizikából szükségtelenül? És hallom az én vadállomat tovább a konyhában.

– A tanár úr ajánlott nekem egy kiváló fiatalembert. Műszaki egyetemista és kitűnő tanuló, szegény és becsületes. Ő hajlandó lenne különórát adni neked. Figyelsz? Hallod?

– Hallom.

– Akkor vedd tudomásul Géza, hogy ez nem lesz ingyenbe nekem. Feri mindjárt jön, hogy találkozzon veled. Én már beszéltem vele, bárcsak te félig lennél olyan, mint ő. Neki lesz jövője, ki tudja harcolni magának, mert olyan jellem. És megvan benne a tisztelet tudás meg az akarat, hogy ki tudja vívni az elismerést, még az enyémet is. Próbálg meg tisztességesen viselkedni. Legalább neki ne hazudj. Én már referáltam neki rólad, tudja, ki vagy, mi vagy; a tanár úrnak is az a véleménye, hogyha valaki, akkor egyedül Feri lehet az, aki fizikából gatyába tud rázni téged. Most az egyszer nehogy szégyent hozz a fejemre. Hallod? Halljam!

– Hallom.

– Azt fogod csinálni, amit ő mond. Hallod?

– Hallom.

Csöngettek, jöttek sorra a délutáni fogászati rendelésre a páciensek. Majd egy nyurga fiatal férfi csengetett be szigorú tekintettel. Ajtót nyitottam neki.

Megvetően beszélt hozzám, a szája keskeny volt, el kellett mennem vele, Feri volt a neve. Már csak ő hiányzott nekem. Ugyanis rövidesen kiderült, hogy számomra ez a Feri volt Apuka legutolsó ajándéka. Akaratlanul. Ugyanis Feri által szabadultam én meg Apukától.

Itt tartottam az írásban, amikor most, ötven év múltán gondoltam egyet, interneten rákerestem ennek a korrepetítornak a nevére. Hogy mi van azóta vele, él-e még egyáltalán. És megtaláltam őt. Az arca a képernyőn még mindig olyan volt, mint akkor, amikor ajtót nyitottam neki. Egy vezérigazgatóé. Mivel az is lett Feriből. Az idők során elérte, amit akart. Az életrajzát interneten elolvastva teljes lett róla a kép. Az évezred végére egy német nagyvállalat műszaki igazgatója vált belőle az akkor már gazdaságilag teljes bőséggel virágzó, egyesített Németországban – ezt lehetett olvasni róla. Meg azt is, hogy amikor mi bemutakoztunk egymásnak, Feri börtönviselt diáknak számított, akít a vasfüggöny őrei fogtak le disszidálási kísérlet közben a nyugati határon, ezért csak nagy nehézségek árán folytathatta egyetemi tanulmányait. A fizikatanárom pedig azért fogott össze Apukával, a meggazdagodott fogorvossal, hogy együtt segítsék ezt a jobb sorsra érdemes, kitűnő fiút azzal, hogy korrepetálhatná a doktor úr semmirekellő kölykét, és ez utóbbi lettem én. A megvetés tárgya, aki néma csodálkozással kénytelen tudomásul venni, hogy bukásra áll fizikából. Egy akkoriban igencsak egyszerű tananyagból, melynek az volt a legfogósabb kérdése, hogyan különbözteted meg az erő karját a teher karjától.

Végül is a konspiráció sikeres lett. Feri anyagilag jól járt, ráadásul Apukával együtt érezthette szellemi és erkölcsi fölényét velem, amire ennek

a két katonás, elnyomott embernek, Ferinek és Apukának feltétlen szüksége volt. A Fizikatanárról nem is beszélve. Egymagam maradtam senkiháziként közöttük. A jellemesek társaságában már megint és újra. Zavarodottságomban előjeleket kezdtem keresni. Mindegy, hogy mit, csak valamit, ami arra mutat, hogy meg fogok szabadulni a ketrecükből.

– Szervusz – mondta Feri, amikor ajtót nyitottam, de nem nyújtott kezet, csak utálattal nézett. – Gyere, kezdjük az első órát. Most velem jössz, elviszlek valahova. És rögtön el is vitt a legelső közös óránkra Budára, a Műszaki Egyetemre. Útközben már a villamoson kiderült, hogy szóra sem méltat. Más-más világban élünk, miként én meg Apuka, aki egy igazságosabb mindenségben pontosan olyan fiút fogadhatott volna örökbe, mint ez a mereven eltökélt Feri. Erről álmodoztam a villamoson, hogy valamivel eltöltsem a felesleges időt Feri unalmas társaságában. Mert sejtelmem se volt, mi vette kezdetét akkor. Pedig nekem Róza unokájaként a jövőből meg kellett volna éreznem valamit egy készülődő fordulatból. De én csak engedtem közönyösen, hogy egy számomra semmitmondó ember vigyen magával.

Mindegy. Mentünk a Műszaki Egyetem különféle szétszórt épületei között aztán, és egy – úgy emlékszem – Bagolyvár vagy Gólyavár nevűvel szemközt a korrepetitorom azt mondta, hogy itt van az a hely, ahova hetente kétszer el kell jönnöm, itt fogom akkor találni őt, és majd hozzam a fizika tankönyvemet is magammal. Ugyanis délutánonként akkor jár ő ide edzésre, és annak a szüneteiben fog okítani engem.

És lementünk egy pincelabirintusba ott, ahol két nagy tornaterem volt öltözőkkel, zuhanyzóval. Mert kiderült, hogy súlyemelők edzenek ott az alagsorban, csupa hatalmas izomzatú férfi, és Csinger Gyula bácsinak hívják a hely urát, az edzőt. Feri mindjárt be is mutatott neki, ő meg azt kérdezte, be akarok-e iratkozni serdülőnek az egyesületbe, a MAFC-ba, vagyis a Műegyetemi Atlétikai és Football Clubba. Ezen egyedül Feri lepődött meg, mert ő csak tartózkodási engedélyt akart kérni nekem Gyula bácsitól. Én azonnal igent mondtam, mert nekem akkor minden mindegy volt, hol vagyok idegen, hol nem.

Az „erő karja – teher karja” tantárgy onnantól szintén mindegy lett, a forma kedvéért negyedórákat töltöttünk alkalmanként vele. És legközelebb már tornafelszereléssel érkeztem, és a többiek módszereit lesve kezdtem el az izommunkát. Olykor maga Csinger Gyula bácsi, a Mester is megmutatott ezt-azt, elsősorban a három fogásnemet, a nyomást, a szakítást és a lökést. Robbanékony, kicsike ember volt, egy szinte törpe az ő óriásai között. És minden csakis az övé, a Mesteré volt lent a föld alatt. A csörömpölő súlyzóktól kezdve a fekvőpadokig, a tornaszőnyegektől az ugrókötelekig ott volt a szeme mindenben; a húzódzkodásokon, a guggolásokon, a has-, láb- és nyakizomgyakorlatokon is. Egyszer be is vallotta: „kérem, nekünk egyetlen célunk van, erős embereket nevelni.” A saját fülemmel hallottam; és a földalatti útvesztőben senki más nem felügyelt a rendre, csakis ő, a Mester. Így hívtam én is mindig. Sőt búcsúzáskor még azt is mondtam neki, amit a sporttársak szoktak: „minden jót, Mester”. Mert még az agyamban is izmok fejlődtek ki ott a MAFC-ban, mint a többieknek, akik már nehézkesen mozogtak a saját combjuktól, bicepszüktől, tricepszüktől.

Ott végre akadt valami, aminek önfeledten átadhattam magamat, nem csak az örök olvasás.

A serdülők közé nyertem igazolást a MAFC-ban. Úgy emlékszem, ketten voltunk kiskorú korosztályi tagok, és engem a pehelysúlyú kategóriába soroltak mérlegelés után 59 kilogrammal.

A Mester, akinek még a neve, a Csinger is ledobott súlyzótárcsák zörgésére emlékeztetett, egy idő múltán az egyik téli estére profi bajnokságot rendezett.

Hivatásos zsűri érkezett, csupa régi edző. Az egyesület minden tagja indult súlycsoportok szerint, mindhárom fogásnemben, tapasztalt jegyzők kategorizáltak, egytől egyig ősz sporttársai a Mesternek. Mi csak ketten voltunk serdülők, és addigra én már könnyedén túlszárnyaltam a teljesen kezdő riválisomat. Különösen lökésben jeleskedtem. Emlékszem, összteljesítményem 180 kilogramm volt.

A végén éremsztás, hivatalos eredményhirdetést is tartott. Akkor a felnőtt kategóriájú, szálkás izomzatú, nyurga és keményen igyekvő Feri érem nélkül maradt, láthatóan legnagyobb elkeseredésére. Félrehúzódott, sötét arccal figyelte, hogy én az egyetlen riválisomat legyőzve, szinte érdemtelenül két aranyat is átvehetek, az egyiket korosztályi elsőként, a másikat mint serdülő fogásnemi győztes a lökés kategóriájában. Zuhanyozás után együtt mentünk a sötétségben a Műegyetem épületei között. Csodálkoztam, hogy a duzzogó Feri mellém szegődött, de amikor némi hallgatás után egyszercsak szidni kezdett, hogy minden korrepetitori igyekezete dacára továbbra is minősíthetetlenül rossz maradtam fizikából, amiről ő a tanáromtól is kénytelen volt értesülni, már sejthető lett, mi a szándéka velem. Nem is csodálkoztam, amikor közölte a döntését, miszerint tanári büntetésül elkobozza az amúgy is érdemtelenül szerzett aranyérmeimet, ezért felszólít, azonnal adjam át neki azokat. Azt hittem, örülök, olyasféle érzés fogott el engem akkor, azzal nyújtottam át neki, amit annyira kívánt. Egyetlen szó nélkül adtam oda. Ugyanis nekem nem volt semmi bizonyítanivalóm. Mert hát kinek is mutathattam volna meg, kinek dicsekedhettem én akkoriban azzal a két vacakkal. Feri meg ugye harcban állt a világgal, neki aranyéremre szüksége volt.

És amikor később interneten láttam, hogy hatalmas vezérigazgató lett belőle, és olvashattam egyéb emlékező dicsekvéseit is önmagáról, megint csak Apukával kellett társítanom azt a Ferit. Ha ők ketten sikeres emberként igazolták is magukat, felőlem ugyanúgy elmehetnek a búsba, mint az ellenfeleik, a merev eltökéltségű Feri börtönőrei, a hazug szónokok és igazgatóhelyettesek, a verőemberek és osztályfőnökök az intőikkel, meg a kirúgók. És mindezekkel együtt a Fizikatanár is elmehet, aki Feri érdekében azt merete hazudni, hogy én bukásra állok fizikából, holott abból a tantárgyból én legalábbis erős közepes voltam.

Igen, mindenkit elveszítettem, mert mindenki elveszett. Valahogy így vélekedtem én akkoriban. Pedig valami érlelődött, csakhát az én akkori magam számára észrevétlenül. És én azt valamiképpen Ferinek köszönhetem.

Mert eljött az a bizonyos vasárnapi kora reggel, és a tükörben én hosszan összenéztem Apukával.

Addig én elkerültem a tükröket, a zsírosan puffadozó arcmást, fényes homlokán a mitesszerek töviskoszorújával. De aztán, hogy izomzatom rohamosan növekedni kezdett, hála a MAFC-nak, reggelente olykor a szélső szobában nézegetni kezdtem a felsőtestemet. Ébredés után az ágyból a falitükrökhöz mentem, hogy benne idétlen

mutatványokba kezdjek. Feszegettem az új izmaimat, a deltát, a csuklyást, de főleg a mellem ugráztatása okozott jóleső felfedezést. Dudorásztam, közben különféle pofákat is vágtam, vicsorogtam, fölfújtam az arcomat a tükörben.

Szintén felöltözés előtt esett meg egyszer, amikor még sötét volt odakint, hogy felkapcsoltam az éles fényű kislámpát a tükörnél, és a csöndben félmeztelen produkciókba kezdtem. Meg is feledkeztem arról, hogy vasárnap van, nem vagyok egymagam a lakásban. Egyszer csak váratlanul el kellett akadnom az egyik pózban, mert megláttam, hogy Apuka az egyik könyökére feltámaszkodva a hátam mögött, a kettényitott ajtón túlról, alvó anyám mellől már jó ideje némán figyel az ő kettős ágyukból.

A meglepetéstől hosszan benne maradtam a figyelőkék szemekben, az én idétlen pózomban, közben visszaidéztem, mi elítélendő is tehettem azalatt, amíg Apuka észrevétlen onnan túlról nézett engem. És legnagyobb szégyenemre felmerült még az is, hogy igen, egyszer én tenyérrel a combtövem és a herezacskóm közé is nyúltam, és onnan izzadságmintát emeltem az orromhoz, azt megszagoltam, majd utálkozva fintorogtam a tükörben, ahonnan most Apuka néz bele a szemembe. Egyéb szégyenlésre méltó tettek ő nem lehetett szemtanúja. Hacsak nem a majompofákat meg az izmok feszegetését ítéli el. De ha bohócnak néz, az nem is volna baj, az megfelel neki, ha lenézhet, ez régi tapasztalatom volt. De a kék tekintet vad keménységéből mást kellett kiolvasnom. Ez az ember azt feltételezi, hogy én támadásra készülök az izmaim feszegetésével őellene. Mert kihívóan volt kemény az a szempár. Ha te úgy, akkor én is úgy – ezt üzenté felém. Erre én akaratlanul is a tekintetemmel visszaüzentem neki. Egy kérdést: „Hülye vagy?” Nem voltam hajlandó érteni az indítékait.

És akkor, vasárnap reggel támadt fel köztünk a legsúlyosabb, mert az én számomra végleg reménytelen félreértés. Hátraléptem, amíg el nem tűnt az a hosszantartó és mozdulatlanul néma kihívás. Akkor kezdődött köztünk valami, egy új korszak.

Sose felejtem el, anyám még azon a vasárnapon elment valahova, és mi kettesben maradtunk a nagy lakásban, a rengeteg ajtó között. Nem szóltunk egymáshoz. Valamivel később összeakadtunk a hosszú előszobában. Véletlenül? Ő a közepső szoba ajtaján lépett ki, én a vécéből jöttem, még zubogott a víz a hátam mögött. Fejem meghajtva utat engedtem neki, azt hittem, a konyhába akar menni, márpedig ő is vécézni indult. Egy ideig ide-oda toporogtunk, kerülgettük egymást, majd ő ebben is kötekedést vélt felfedezni, félretaszított, és még mielőtt bevágta volna maga mögött a vécé ajtaját, azt kiáltotta: „Dögölj meg, te szemét!”

Akart valamit? Nem akart valamit? Már sosem tudom meg. Mi történhetett időközben, ami elkerülte a figyelmemet? A fizika osztályzatom? Torzult lelkipurdalás egy titkolt házasságtörés miatt? Tudtomon kívül anyám fenyegette meg velem őt a hűtlensége miatt? Vagy csak egyszerűen elege lett belőlem? Vagy a saját életéből? Végül is minden magyarázatot elvettem azzal, hogy nekem őhózzá semmi közöm. Vagy talán ezt érezve lett belőlem elege végleg?

Még eltűnődtem azon is, hogy valahogy így robban ki az összes háború. Gyanakvó elhatárolódás, makacs kényszerképzetek, feltételezett szándékok, erők fitogtatása, nyugtalanító előjelek, egymás kerülgetése, igazolandó rémképek. Ahogyan mi ketten kerülgettük egymást a hosszú-hosszú előszobában.

Nyitott szemmel is bármikor magam elé tudom idézni. Most az ujjaimon számolom: hat. Összesen hat ajtó nyílt arra az ablaktalan helyiségre, amiben nappal is égve kellett tartani a gyöngye villanyt.

És a kijáratú ajtó a legfontosabb mind közül a sárgás lámpafényben állva. Az vezetett ki a második emeleti lépcsőfordulóba, onnan az én saját életembe rövidesen, amiben élek ma is. Két átlátszatlanra foncsorozott ablakszárny rajta. Odakint vasrács. Belülről kilincs, kívül rézgomb. Igen, rajta keresztül mentem el én.

Ferdinandy György

Fehér foltok

Megtetszettek figyelni? Még a legrészletesebb életrajzokban is van egy fehér folt, valahol a kamaszkor és a felnőtté válás határán. Amikor még semmi sem dőlt el. Mintha lenne ezekben az időkben valami eltitkolnivaló.

Aki nem hiszi, járjon utána. Én utánajártam, és abban, amit találtam, nem volt szégyenkezésre ok.

Amikor félévszázados száműzetésemből hazatértem, a régi dolgaimból – a könyveimből és a fényképeimből – mutatóba sem volt. Amíg csak egy sárga kartondobozban tíz rojtos füzetecskére nem akadtam. Tíz broszúrára, ami 1952-ből, gimnáziumi éveimből, csodával határos módon megmaradt.

Életrajzomban – amit azóta számtalanszor megírtak – erről a korszakomról csak annyi áll: egy híres felekezeti iskolában érettségizett. Én pedig nem javítottam ki ezt a jól hangzó megállapítást. Csak most, életem vége felé teszem hozzá, hogy hát, nem egészen. Mert engem egy évvel az érettségi előtt finoman szólva eltanácsoltak a papok. Magyarán, kirúgtak. Csak nagy szerencsével fejeztem be, állami iskolákban, a tanulmányaimat.

Hogy mi történt ezekben az években, csak én tudom. Én is csak ennek a tíz broszúrának köszönhetem, hogy az itt következő történetecske eszembe jutott.

*

De kezdjük az elején. Rosszkor születtem, a családomat osztályidegennek, a nép ellenségének nyilvánították az illetékesek. Az általános iskolát még csak elvégeztem, de arról, hogy gimnáziumba kerüljek, szó sem lehetett. Végül egyházi intézetben találtam magamnak helyet.

Tanáraimról nem sokat mondhatok. Hosszas huzavona után adott nekik működési engedélyt az állam. Nyilván félték és örültek egy kalap alatt.

Számomra kezdettől fogva ellenszenves volt ez az állapot. A berendezkedő diktatúrát én sem szerettem: nagy pofám volt. Ki mertem mondani a véleményemet. De mit tegyen egy paptanár, akinek meggyőződésével szöges ellentétben álló tan-könyvekből kellett volna tanítani?!